

1937. zapisao Carlo Riccobon u Bujama. Osim prve note u drugom potpunom taktu i početne osmine u početnom predtaktu umjesto dviju šesnaestina — bujski napjev za tekst *Io sono l'inglesina* posve je jednak napjevu pjesme *Na pvaninci pod Bistrico* što sam je zapisao 1953. kad sam skupljao koruške slovenske narodne pjesme u Podjuni u okolici Pliberka (Bleiberg — Koruška, Austrija).

Smatram potrebnim da istaknem bibliografiju koju je Radole dodao svojoj drugoj zbirci. To je opsežna bibliografija radova o talijanskim pjesmama (tekstovima i napjevima), plesovima i običajima u Istri, Trstu, na Kvarnerskim otocima i u Dalmaciji. Obuhvaća 224 bibliografske jedinice. O hrvatskim pjesmama i svirci Istre, Kvarnerskih otoka i Hrvatskog primorja bibliografija donosi 36 jedinica (gdje spominje i rukopisne zbirke Instituta za narodnu umjetnost u Zagrebu), 2 jedinice o starim dalmatskim i »veljotskim« i 2 jedinice o istrorumunjskim pjesmama. Bibliografija obuhvaća djela od sredine XIX stoljeća do naših dana. Iznimno ima i poneku raniju publikaciju. Radole donosi i radove koji ne obrađuju različite grane folkloru ali koji sadrže vrijedne podatke, zapažanja a i samu folklornu građu.

Autor označuje svoju bibliografiju *bibliografia critica* jer uz bibliografske jedinice objavljuje kraće informacije i kritičke osvrtne i navodi važnije objavljene pjesme u pojedinim radovima. Dužnost mi je upozoriti i na jedan lapsus koji se autoru potkrao u osvrtu na rad M. Rešetara *Das Volkslied im Süden der Monarchie* (1911). Radole informira kako Rešetar objavljuje samo jednu pjesmu iz Istre, i to *Vrbenice (!) nad morem*, Hrvatima veoma poznatu *Vrbniče nad morem*. Radole u zagradama prevodi taj naslov riječima *Il salice (vrba!) sul mare*, a morao bi staviti *Verbenico sul mare* (Verbenico (Vrbnik), località dell'isola di Veglia).

Jerko Bezić

GOTTSCHER VOLKSLIEDER, BAND I. VOLKSBALLADEN. Herausgegeben von ROLF WILH. BREDNICH und WOLFGANG SUPPAN (GOTTSCHER VOLKSLIEDER. Gesamtausgabe. Auf Grund der Sammlung Hans Tschinkel und der Vorarbeiten von Erich Seemann mit Unterstützung des Deutschen Volksliedarchivs herausgegeben von ROLF WILH. BREDNICH, ZMAGA KUMER und WOLFGANG SUPPAN), Mainz 1969, 440 str. + geografska karta.

Tekstovi i napjevi balada s područja nekadašnjeg njemačkog jezičnog otoka u južnoj Sloveniji prvi su svezak velike zbirke njemačkih narodnih pjesama iz Kočevskog kraja. U predgovoru ove knjige urednici najavljuju da će čitava zbirka obuhvatiti 4 sveska. U 4. svesku bit će u komentarima i registrima objavljeni rezultati proučavanja i analiziranja građe.

Zbirka se temelji na obilnoj rukopisnoj građi koju je prikupio Hans Tschinkel uz nekoliko suradnika (Wilhelm Tschinkel i drugi), uglavnom između 1906. i 1912. godine. Za zbirku važne predradnje izvršio je i nedavno preminuli ugledni znanstveni radnik Erich Seemann. U izdavanju zbirke uz *Deutsches Volksliedarchiv* iz Freiburga im Breisgau sudjeluje i *Glasbeno narodopisni institut* iz Ljubljane.

Prvi svezak sadrži 125 balada, od toga 12 balada nema zapisanih napjeva. Uz navedeni broj balada nalazimo još 199 varijanata tekstova i 125 varijanata napjeva. Najvećim brojem varijanata tekstova (23) i napjeva (23) ističe se balada o primorkinji (*Die Meererin* — u Sloveniji poznata pod naslovom *Lepa Vida*). Zbirci je dodana opširna bibliografija radova i dosad objavljenih zbirki njemačkih kočevskih narodnih pjesama.

Redaktor tekstova Rolf W. Brednich rasporedio je balade u tematske skupine. Tu nalazimo natprirodne sile iz narodnog vjerovanja, životinje kao glavne likove balada, zločin i kaznu za učinjeno zlodjelo, nasilja (npr. majka ubija vlastito dijete, žena ubija dijete svoje suparnice). Najbrojnija je tematska skupina o ljubavi. Brednich je dijeli na podskupine: snubljenje, zavođenje, neuspješna i prezrena ljubav, otmica, djevojka preobučena u muškarca, vjerna ljubav, tragičan završetak ljubavi, preljub i polazak momka na noćni sastanak s djevojkom. Preostale tematske skupine još su ove: »šaljive balade« (*Schwankballaden*), događaji u obitelji, pojava personificirane smrti i najava smrti, balade s religioznim motivima (npr. guslač pred vratima pakla).

Golema većina zapisa potječe iz prvog decenija našeg stoljeća. Tekstovi nose obilježja velike starine. Oni traže poseban stručni prikaz, koji ja kao etnomuzikolog ne mogu dati. Osvrnut ću se samo na napjev balade o ženidbi Kraljevića Marka (balada br. 100), u kojoj odmah nakon vjenčanja Marko doznaje da je oženio svoju sestru. Napjev svakog stiha (osim 4, 11. i 12) počinje dugim uvodnim *o*. Prema muzičkom zapisu taj se dugi *o* razvija melodijskom krivuljom u potpuno dijatonskom tonskom nizu. S kvinte iznad završnog tona (cijela nota *d*²) spušta se dijatonskim osminama (*c*² *h*¹ *a*¹) u završni ton *g*¹ (cijela nota). U nastavku napjev stiha razvija se u dosta malom ambitusu čiste kvarte. Premda je riječ o dijatonskom napjevu i o njemačkom tekstu, nameće mi se misao da bi taj uvodni dugi *o* mogao imati neku vezu s dugim uvodnim *o* u epskom pjevanju u kopnenoj planinskoj Dalmaciji, o čemu govori podatak iz druge polovice XVIII stoljeća (Alberto Fortis, *Viaggio in Dalmazia*, Vol. I, Venezia 1774, str. 91—92. — dugačko *o* koje uvijek prethodi stihu).

Narječje kočevskih Nijemaca veoma se razlikuje od današnjeg njemačkog književnog jezika (*Hochdeutsch*). Poradi toga se uz svaku baladu nalaze i prijevodi na njemački književni jezik, što čitaocu omogućava brže i dobro razumijevanje originalnih tekstova.

U tim veoma korisnim prijevodima nalazim neke manje propuste na koje želim upozoriti jer se radi o prvom svesku jedne veće zbirke.

Smatram propustom što se osobna imena prevode. Takvim prijevodom čitaocu ostaju nepoznate različite i zanimljive varijante istog imena. Dok npr. u prijevodu stalno čita samo *Hans*, u originalu postoje *Hanze* (str. 174—175), citiram samo jedno od mnogih mjesta, pišem *ž* umjesto *sh*), *Honz* (177), *Hanzl* (285), *Hanzle* (311). Slovenski i hrvatski čitalac posebno osjećaju koliko originalni njemački kočevski tekst gubi na neposrednosti i lokalnom koloritu kad se slovensko žensko ime *Katrica* (str. 381) prevodi u *Katerine*, a hrvatsko *Katica* (436) u *Kate*. Možda i ne bih zapisao ovu primjedbu da u istoj knjizi na str. 375. nisam naišao na opasku da riječ *Lonaken* potječe od slovenske riječi

junak, da na str. 240—241. nisam naišao na neprevedeno ime *Mikola*, na str. 41. neprevedeno *Mare* i na str. 55—56. neprevedeno *Langizo* (što se čita *Langico*). Žensko ime *Langizo* ostaje potpuno nejasno, a bilo bi posve jasno kad bi se moglo potvrditi moje naslućivanje da je to deminutiv od *Lanko* (str. 188—189). *Lanko* je u prijevodu na književni njemački *Lene*, dakle slovenski *Lenka*, a *Langizo* moglo bi biti *Lankizo* (tj. *Lankico*, *Lankica*) analogno prema *Uršica* (str. 95—96) i *Nežica* (147) u drugim njemačkim kočevskim baladama.

Moram, također, upozoriti da se u originalnom tekstu balade br. 121a spominje gradić *Ogulin*, što odgovara i hrvatskom imenu tog gradića, dok prijevod mijenja to ime u *Ogulina*.

S najboljom namjerom želim, nadalje, dopuniti prijevod dvaju pripjeva. Prvi je uz baladu br. 28. Tekst *soria*, *beli dan* ostaje u prijevodu kao *soria*, *weisser Tag*, dok bi umjesto *soria* moralo biti *Morgenrot*. *Soria* je, naime, *zorja* (u književnom hrvatskosrpskom jeziku *zora*), koju često nalazimo u pjesmama kajkavskih Hrvata. Veoma je poznat pripjev *Zorja je zorja, b'jeli je dan* u svadbenim pjesmama Hrvatskog zagorja. U zbirci Vinka Žganca *Narodne popijevke Hrvatskog zagorja* (Napjevi, Zagreb 1950, str. 20; Tekstovi, Zagreb 1952, str. 14) postoji doslovce isti pripjev kao uz baladu br. 28, naime, *zorja, bieli dien*.

Drugi je pripjev uz baladu br. 55b zapisan ovako: *Hoi, didl di voika, Lanko, hoi!* (str. 190). Na str. 191. u prijevodu njemačkog kočevskog teksta nema uopće pripjeva. Hrvatskom je čitaocu jasno da su dvije riječi *di* i *voika* u stvari jedna riječ *divojka* (ijekavski *djevojka*). Ističem taj primjer jer su taktnice u zapisu napjeva tog teksta samo crtkane a riječ *divojka* u pripjevu stvara življi ritam mijenjanjem muzičke mjere. Umjesto zapisivačeva stalnog 2/4 takta — 2/4 *Hoi, / didl di / voika, / Lanko, / hoi!* / — dobivamo 3/4 *Hoi, didl / divojka, / 2/4 Lanko, / hoi!* / .

Etnomuzikolog je doista u teškom položaju kad mora iz nejasnog tuđeg muzičkog zapisa odrediti ritmičku strukturu napjeva i utvrditi muzičku mjeru. Na tu poteškoću ukazuje i predgovor knjige, a priložena fotografija originalnog muzičkog zapisa Wilhelma Tschinkela zorno je prikazuje. Redaktor muzičkih zapisa Wolfgang Suppan zadržava ritmičku strukturu napjeva prema rukopisu zapisivača. U nejasnim primjerima (kao npr. prije navedeni br. 55b) prikazuje zapisivačeve taktnice isprekidanim crticama. Držim, međutim, da bi u novoj velikoj zbirci njemačkih kočevskih pjesama u ponekim ritmički nejasnim primjerima bilo veoma korisno ukazati i na drukčije ritmičke strukture do kojih dolazimo posredno proučavanjem akcenata teksta, proučavanjem metrike teksta. Takve nove rezultate mogle bi pokazati posebne oznake uz postojeće originalne taktnice zapisivača. Tako npr. u pripjevu balade br. 58 uzimajući u obzir akcente teksta dobivamo 3/4 *Hele, / hele, / 4/4 Mario! / 2/4 Hoi!* / umjesto zapisivačeve stalne 3/4 mjere.

Pored velike većine jednoglasnih napjeva prvi svezak sadrži i nekoliko višeglasnih napjeva balada. Posebno upozoravam na troglasni zapis Kurta Hubera iz g. 1936. (str. 219) i Viktora Korde (227—228) prema magnetofon-

skom snimku Richarda Wolframa iz g. 1954. Huber je zabilježio i neobičan oblik izvedbe balade o primorkinji. Pojedine kitice pjeva mješoviti zbor, druge opet samo muški zbor, a u nekima nastupa solistica — primorkinja — i solist — lađar.

Prvi svezak u prilogu donosi geografsku kartu nekadašnjeg područja njemačkog kočevskog jezičnog otoka. To područje graniči s Belom krajinom i Gorskim kotarom. Na istok prostiralo se do sela Rodine i Mavrlen, nedaleko Črnomelja, na jugu je dopiralo i do same rijeke Kupe (južno od sela Nove Laze i Spodnji Log). Poradi toga me očite osobine hrvatskog muzičkog folklora na koje sam naišao u desetak njemačkih kočevskih napjeva nisu toliko iznenađile. Iznosim svoja zapažanja kao poticaj daljem istraživanju veza i srodnih elemenata u napjevima bivšeg njemačkog jezičnog otoka i susjedne Hrvatske.

Napjevi uz balade pod brojem 4 (pripjev!), 5 a, 21, 27 b, 57 m, 69 d i 81 a oblikuju se iz dijatonskog niza $f^1 g^1 a^1 b^1 c^2$ sa završnim tonom g^1 , odnosno $g^1 a^1 h^1 c^2 d^2$ (u primjeru 57 m još i e^2) sa završnim tonom a^1 . Kao građa iz koje su navedeni napjevi formirani, sam taj tonski niz nije potvrđava za iznesenu tvrdnju o osobinama hrvatskog muzičkog folklora u njemačkim kočevskim napjevima. Argument za tu tvrdnju je učestalost i istaknutost određenih tonova tog niza što oblikuje melodijsku krivulju napjeva. U navedenim napjevima javljaju se a^1 , c^2 i f^1 kao takvi tonovi a napjev završava na tonu g^1 , što veoma često nalazimo u muzičkom folkloru Slavonije, Posavine pa i Pokuplja.

Samo tri napjeva uz balade br. 61, 78 c i 110 iz šire okolice rijeke Kupe sazđani su na tonskom nizu što počinje s dva uzastopna polustepena $a^1 s^1 h^1 c^2 d^2 e^2$, odnosno $f^1 s^1 g^1 a^1 b^1 c^2$ (prema muzičkim zapisima iz 1907. i 1908. godine!). Završni ton napjeva je drugi ton tonskog niza h^1 , odnosno g^1 . Pojava umanjene terce ($a^1 — f^1 s^1$) u zapisu napjeva za pripjev balade br. 110 veoma ističe ovaj tonski niz i upućuje na stariji sloj muzičkog folklora s obadrije obale rijeke Kupe a posredno i na šire područje stare veoma karakteristične narodne muzike Istre, Kvarnerskih otoka i Hrvatskog primorja.

U vokalnoj narodnoj muzici u Hrvatskoj često nalazimo nestajanje, gutanje posljednjeg sloga u stihu — ne samo u epskim nego i u lirskim pjesmama i u pripjevima. Tu pojavu nalazim i u napjevima za njemačke kočevske balade br. 25 a i 69 d. Prvi primjer *He pomage, he pomag!* posve je jasan. Drugi primjer posebno je zanimljiv. U prvom melodijskom retku posljednja riječ *Geare* pjeva se silabično na tri note četvrtinke (Ge-a-re), u drugom melodijskom retku za riječ *Geare* postoji samo jedna nota polovinka na završetku napjeva — što upućuje na zaključak da se pjevalo jednosložno *Gear*. Ime *Geare* za književno njemački *Gertrud* nalazi se kao *Gera* i u Hrvatskom zagorju (V. Žganec, *Narodne popijevke Hrvatskog zagorja*, Tekstovi, Zagreb 1952, str. 293, 309, 316. i 322 — Gera Henec (1869), seljanka, Vrbanovec).

Jerko Bezić